

**SEKCJA 2.
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ
МІКРО-, МЕЗО- І МАКРОРІВНЯ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА ТА ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Piotr PACZÓSKI

doktorant

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Polska

KSZTAŁTOWANIE TOŻSAMOŚCI MIEJSKIEJ

Arystoteles, odnosząc się do kwestii właściwego urządzenia państwa /miasta – przyp. autora/, twierdził, że „Celem jego jest zapewnić obywatelom szczęśliwe życie...”¹. Naturalną dążnością każdego człowieka i całych społeczności jest lepsze, oby szczęśliwe, życie. Są tacy, którzy, jak Jeremy Bentham², uważają, że szczęście można zmierzyć. Przekonuje on: „Po pierwsze, zastanów się, ile przyjemności daje ci konkretna czynność. Weź pod uwagę to, ile trwa, jak jest intensywna, jaka jest szansa, że przyczyni się do innych przyjemności. Potem odejmij wszystkie przykrości, jakie może spowodować twoje działanie. To, co pozostanie, to wartość szczęścia twojego działania. Bentham określał ją mianem użyteczności [...], bo im więcej przyjemności daje określone działanie, tym bardziej jest użyteczne ze społecznego punktu widzenia.”³Jakkolwiek filozoficzne to ujęcie sprawy, to jednak bardzo przystające, w sensie pragmatycznym, do istoty funkcjonowania miasta i jego społeczności.

Ludzie zakładając miasto, budują je, organizują, rozwijają po to, aby spełniało ono na jak najwyższym poziomie i w jak najszerszym zakresie ich oczekiwania, czyli zaspokajało potrzeby. Uwagę zwraca w tym rozumowaniu niezwykle ważna kwestia społeczności, a więc pewnej zbiorowości ludzi, z której również, obok elementów materialnych i infrastrukturalnych, a także administracyjnych składa się miasto. Żyją oni w tym samym miejscu, pracują, wypoczywają. Korzystają z miasta w szerokim tego słowa znaczeniu, sami dostosowując się do okoliczności, ale jednocześnie kształtują miasto wedle potrzeb indywidualnych, nade wszystko jednak uwzględniając oczekiwania ogółu, poprzez co stanowią wspólnotę miejską. Siłą rzeczy zatem, z miastem się utożsamiają.

Tożsamość społeczną można określić jako zjawisko, którego istota polega na przyjęciu przez członków danej społeczności pewnych norm i wartości uznawanych za wspólne dla wszystkich jej członków. Do tego, im więcej mają członkowie zbiorowości powodów do tego, aby czuć się ważnymi, docenianymi, to w tym większym stopniu będą czuć szacunek do siebie nawzajem i tym silniejszą będą czuć więź z całą społecznością – w kontekście niniejszej pracy idzie oczywiście o społeczność miejską, gospodarującą na majątku miasta, w jego ścisłym obszarze terytorialnym, z uwzględnieniem rozmaitych relacji wewnątrz samego miasta, jak i interakcji z otoczeniem.

Można też powiedzieć, że tożsamość społeczna jest przejawem uświadamiania oraz okazywania zarówno sobie, jak i innym poczucia identyfikacji z całokształtem rzeczywistości społecznej. Wynika stąd, iż ma ona charakter obiektywny oraz subiektywny. W pierwszym przypadku mamy do czynienia ze zjawiskiem, w którym ważne są odgrywane przez jednostkę rozmaite role, zajmowane pozycje hierarchiczne, oraz relacje pomiędzy tą jednostką a grupą, czy grupami społecznymi/ np. miejskimi zbiorowościami ludzkimi/, w drugim zaś przypadku idzie o integralność i suwerenność jednostki /w rozumieniu prawa do indywidualizmu/, choć zawsze przecież są one w ścisłym związku z tożsamością społeczną w znaczeniu ogólniejszym.

¹ Arystoteles, *Polityka*, Księga siódma *Urządzenie najlepszego państwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, str. 183

² Bentham J. /1748 – 1832/, angielski prawnik, filozof i ekonomista. Reformator instytucji prawnych i społecznych. Jedną z najśłynniejszych jego myśli było przekonanie, że ludzie pragną w życiu przede wszystkim przyjemności cielesnych, które są dla nich ważniejsze niż dobro świata /przyp. autora/

³ Warburton N., *Krótką historia filozofii*, Wydawnictwo RM, Warszawa 2011, str. 129.

Różne są źródła identyfikowania się z daną społecznością. Bez wątplenia jednak do powszechnych należą utożsamianie się na zasadzie: podobieństwa rodowodu historycznego, pochodzenia etnicznego i narodowego, wspólnoty miejsca zamieszkiwania, powiązań gospodarczych, kultury, obyczajów, zbieżności poglądów politycznych, wyznań religijnych itp. Jeśli na tej kanwie kształtują się poprawnie zasadnicze relacje pomiędzy poszczególnymi członkami, czy grupami danej społeczności miejskiej, to o wiele łatwiej jest funkcjonować w wymiarze teraźniejszym, łatwiej jest określać i realizować wspólne cele, a to jest przecież realny przejaw tożsamości społeczności miejskiej. Zjawiska charakterystycznego dla tego konkretnego miasta. Naturalnie jest ono zauważalne przez tę społeczność, ale także przez otoczenie. Oczywiście, każde miasto pod względem społecznym ma swoją specyfikę, ale podobieństw pomiędzy miastami jest, przyjąć można, więcej niż różnic.

Tożsamości pojęciowo bliska jest świadomość. Jednakże różnica pomiędzy nimi polega na stosunku do przedmiotu. I tak np., tożsamość społeczności miejskiej ma swe źródła w procesie powstawania miasta i jego funkcjonowaniu, odnosi się także do tradycji kulturalnych, etnicznych i narodowościowych oraz całej sfery gospodarczej, jak to już wskazywano wcześniej, natomiast świadomość ma swe źródło w subiektywnych emocjach – poczuciu przynależności do pewnej wspólnoty. Działanie tych wszystkich czynników razem przez dłuższy czas powoduje, iż każde miasto jest w znacznej mierze niepowtarzalnym bytem. Charakteryzuje się pewnymi cechami, odróżniającymi je od innych miast, a więc także ich społeczności.

Tożsamość społeczności miejskiej „oznacza zatem [...]zdefiniowane cechy jakiejś zbiorowości, istniejące obiektywnie lub nieodłączne od ich odczuwania przez jednostki lub zbiorowości. [...] Częścią tożsamości [...] mogą być pomosty łączące ludzi z określonym i obyczajowo zdefiniowanym miejscem nazywanym małą ojczyzną albo mikropolis – miastem osobistym, które oznacza osobiste albo własne miasto w mieście, [...] a zarazem przenosić wyrażającą najbliższy rzeczywistości i najprawdziwszy sposób kontaktu z miejskim środowiskiem.”⁴

A.Majer przypomina⁵, iż po II wojnie światowej, w szczególności w Europie Środkowo-Wschodniej, doszło do dużych i gwałtownych zmian migracyjnych. Wyrazem tego było przemieszczanie się wielkich rzesz ludności ze wschodu na zachód, jak to miało miejsce chociażby w przypadku Polski.⁶Charakterystycznym było także zjawisko przepływu ludności wiejskiej do miast, jako efektu uprzemysłowienia. Z biegiem czasu zaczęto większą wagę przykładac do zagospodarowywania przestrzeni miejskiej, kulturowych funkcji centrów miast i aktywizowania kulturalnego przedmieść, ról różnych kategorii i warstw mieszkańców, podejmowano próby tworzenia nowych tradycji w miejscu zamieszkania. Zaczęło się rodzić zjawisko tożsamości lokalnej, odnoszącej się do ściśle określonego terytorium, czyli miejsca, które charakteryzowało się specyficznymi cechami społecznymi, kulturowymi, gospodarczymi, topograficznymi, przyrodniczymi, klimatycznymi, a odróżniającymi w sposób zauważalny od innych przestrzennych i społecznych układów osadniczych.

Tę lokalną tożsamość A. Majer ujmuje w następujących aspektach, mianowicie:

„Po pierwsze: Tożsamość lokalna może mieć charakter wewnętrzny, zwłaszcza wtedy, gdy stanowi fundament autoidentyfikacji mieszkańców miasta [...], albo też zewnętrzny, wówczas gdy składają się na nią opinie, przekonania, czy sądy pochodzące spoza danego terytorium [...].

Po drugie: Tożsamość lokalna może składać się z trzech warstw, czyli z tego, co w danym mieście, [...] materialne /polis/, z tego, co niematerialne – a zatem z przekonań, poglądów, opinii, odczuć, czyli metapolis, i z tego, co istnieje jako zinternalizowane w świadomości, a zatem ze wspomnień, wyobrażeń i idealizacji na użytek każdej jednostki, [...] jako [...] miasta osobistego. Te trzy warstw, nieodłącznie związane z kulturą, w każdym aspekcie są wielopłaszczyznowo złożone jak sama kultura. Jednak dzięki temu tubylec czy przybysz-turysta będzie miał przed oczyma różne sposoby manifestowania się tożsamości, poczynając od historycznego wizerunku miasta po aktualne obrazy dzielnic lub ulic, różniących się stanem utrzymania, rodzajem zabudowy, poziomem zamożności mieszkańców, aż po tożsamość konkretnych miejsc czy ich otoczenia.

Po trzecie: W obrębie tożsamości lokalnej można wyróżnić elementy stałe i zmienne. Do elementów stałych zalicza się stanowiące jej fundament lokalizacja geograficzna i warunki przyrodnicze /klimat,

⁴ Majer A., *Miasto w socjologii. Wybrane tematy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, str. 167

⁵ Ibidem, str. 174 - 181

⁶ Migracje odbywały się także z powodów wynikających z powrotów więźniów obozów koncentracyjnych, robotników przymusowych, czy demobilizacji żołnierzy.

ukształtowanie terenu, zasoby wodne oraz wartość i jakość ziemi/, historyczne losy i dziedzictwo kulturowe. Obok nich znaczny wpływ mogą mieć elementy zmienne w czasie: sytuacja rynkowa, cele rozwojowe, kultura organizacyjna, a także potencjał intelektualny lub zgromadzony potencjał finansowy.”⁷

Warto także zauważyć, iż tożsamość miejska kształtowana i pogłębiana jest w rezultacie świadomego szacunku do spuścizny historycznej i dziedzictwa kulturowego, doceniania walorów architektury mieszkalnej i przemysłowej – rewitalizacji i nowej aranżacji obiektów historycznych. Niebagatelną rolę odgrywa wzrost świadomości obywatelskiej mieszkańców miast. Mieszkańcy ci oczekują od władz miejskich przemyślanej, wychodzącej naprzeciw ich oczekiwaniom⁸, polityki miejskiej z równoczesną partycypacją społeczną. Znaczenie mają także zjawiska napływu do miast ludności z innych regionów, a także, co zauważalne jest w ostatnich latach, również z innych państw /w przypadku Polski, chociażby z państw byłego Związku Radzieckiego, głównie z Ukrainy i Białorusi/.

Tożsamość nadaje miastu i jego obywatelom swego rodzaju wyjątkowość, pełniąc jednocześnie rolę identyfikatora, prowadzi do integracji społeczności miejskiej.

Z tożsamością, jak już wcześniej wspomniano, powiązana jest ściśle świadomość, która może przybierać postać jednostkową, w wymiarze pojedynczego człowieka, np. obywatela miasta lub mieć wymiar szerszy, np. społeczności miejskiej. W obu tych przypadkach chodzi o jednostkową lub społeczną postawę w stosunku do miasta, opartą na doświadczeniu i emocjach. Idzie tu przede wszystkim o to, że przyjmując za oczywiste założenie, iż miasto jest przestrzenią wspólną zbiorowości ludzkiej, to na tej podstawie zachodzą procesy przeżywania, doznawania i oceny wszelkiego rodzaju relacji z tą przestrzenią. Świadomość obywateli miasta odnosi się więc do rozmaitych zjawisk zachodzących w mieście - gospodarczych oraz panujących stosunków społecznych.

Świadomość można także traktować jako kompilację wrażeń /obserwacji, wspomnień/, które rodzą rozmaite interakcje w relacjach ze społecznym i materialnym środowiskiem miejskim. Przy czym analizę świadomości społeczności miejskiej, należy pamiętać, zawsze odnosić trzeba do określonych warunków, czyli czasu i miejsca, a także uwarunkowań gospodarczych, społecznych, kulturalnych i politycznych, które warunkują system wartości sankcjonowany przez daną społeczność miejską.

Literatura

1. Arystoteles, *Polityka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
2. Warburton N., *Krótką historia filozofii*, Wydawnictwo RM, Warszawa 2011.
3. Majda T., Mironowicz I., [red.], *Manifesty urbanistyczne*, Akapit-DTP, Warszawa 2017.
4. Majer A., *Miasto w socjologii. Wybrane tematy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.

⁷ Ibidem, str. 175 – 176

⁸ Szeroko na ten temat w: Majda T., Mironowicz I., [red.], *Manifesty urbanistyczne*, Akapit-DTP, Warszawa 2017, w szczególności rozdział *Nowa Karta Ateńska. Zasady planowania miast*, Cz. 3 p.t. *Zaspokojenie potrzeb miasta przyszłości i oczekiwań jego mieszkańców*, str. 44